

Kuş Gözlemciliğinin Önemi: Türkiye’de Kuş Gözlemcilerinin Profili

Importance of Birdwatching: Understanding the Profile of Birdwatchers in Turkey

A. Celil ÇAKICI - Serhat HARMAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu

ÖZ

Doğal alanlara yapılan seyahatler ve açık hava rekreasyon faaliyetleri, dünya turizm endüstrisinin en hızlı büyüyen bölümünü oluşturmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre, 2002 yılında 69 milyon yetişkin Amerikalı kuş gözlemciliği faaliyetine katılmıştır. Bu araştırmada, Türkiye’deki kuş gözlemcilerinin profili ortaya konmaya çalışılacaktır. Geliştirilen anket internet üzerinden 2005 yılı Haziran-Aralık ayları arasında uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye’deki kuş gözlemcilerinin büyük çoğunluğu genç, bekar olan erkeklerdir. Önemli bir bölümü en az lisans eğitimine sahip olup, yüksek gelir grubu içinde yer almaktadır. Ayrıca, Türkiye’deki kuş gözlemcilerinin, yılda genellikle 4-5 kez kuş gözlemek amacıyla küçük gruplar halinde seyahate çıktıkları ve gittikleri bölgelerde ortalama olarak 2,54 geceleme yaptıkları anlaşılmaktadır. Türk avitüristler 116 kuş türünü görünce, 37 kuş türünü ise seslerini duyunca tanımlayabilmektedirler ve genellikle tanımladıkları kuş türlerinin listesini tutmaktadırlar

Anahtar sözcükler: Kuş gözlemciliği, kuş gözlemcileri, avitürizm, avitürist, Türkiye

ABSTRACT

Travel to natural areas and outdoor recreation activities have become a fast growing part of the world tourism industry. It is reported that 69 million American adults identify, photograph and view birds in the 2002 in the U.S. In this paper, we tried to determine the profile of birdwatchers in Turkey. The questionnaire was implemented by internet between the dates June 2005-December 2005. The findings indicate that, most of the birdwatchers in Turkey are young single males, a large number of them have bachelor degrees and a good income. Also, birdwatchers in Turkey usually travel 4-5 times in a year, travel as small groups and spend 2,54 nights in the regions which are visited while they exercise their birdwatching activities. Turkish avitourists identify 116 bird species when they see and 37 bird species when they saw and also they list the bird species which were identified.

Key words: birdwatching, birdwatchers, avitourism, avitourists, Turkey

GİRİŞ

Teknolojinin gelişmesi, çalışma şartlarının iyileşmesi, kişi başına düşen gelir düzeylerinin artması ve sanayinin büyük yerleşim alanlarında yoğunlaşması bireylerin kitle turizminden farklı turizm çeşitlerine yönelmesine ve doğal alanlara yaptıkları seyahatlerin artmasına neden olmuştur (Şafak 2003: 134). Özel ilgi turizmi; kişi veya grupların özel ilgileri nedeniyle yaptıkları boş zaman değerlendirme faaliyetleridir. Ancak, herhangi bir boş zaman değerlendirme faaliyetinin özel ilgi turizmi olarak adlandırılabilmesi için iki temel unsur gerekmektedir. Bu unsurlardan ilki, boş zamanın değerlendirildiği özel bir ilginin bulunması ve ikinci-

si ise, bu boş zaman faaliyetinin ticari hale gelmesi, diğer bir ifade ile turizm endüstrisi için bir pazar haline gelmesi gerekmektedir (Trauer 2006: 186-187). Doğaya dayalı turizm, yaban hayatı turizmi, macera turizmi, bisiklet turu, su kayağı spor turizmi en yaygın özel ilgi turizmi pazar bölümleri arasındadır (Trauer 2006: 189). Kuş gözlemciliği de özel ilgi turizmi içerisinde değerlendirilmektedir.

Kuş gözlemciliği, batı dünyasında, doğaya zarar vermeyen en yaygın açık hava rekreasyon faaliyeti haline gelmiştir. 1970’lerden günümüze kadar geçen süre içinde kuş gözlemcilerinin sayısı oldukça hızlı bir artış göstermiştir (Kerlinger ve Brett 1995: 271). Kuş gözlemcilerini kuş gözlemlemeye yönel-

ten güdüler ve bu faaliyetten farklı beklentilerinin olması nedeniyle, kuş gözlemciliği, her bir kuş gözlemcisi tarafından farklı şekilde tanımlanabilmektedir. Kuş gözlemciliği "kuşları yaşam alanlarında gözleme ve tanımlama faaliyeti" şeklinde tanımlanmaktadır (Şekercioğlu 2002: 282). Kuş gözlemcileri ve kuş gözleme ile seyahatlerin sayısının artması, kuş gözlemciliğinin etkilerinin artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, kuş gözlemciliği, çevre örgütlerinin, yerel yöneticilerin ve ulusal basının dikkatini çekmektedir (Scott ve Thipgen 2003: 199-200).

Kuzey Amerika'da kuş gözlemcilerine yönelik çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalarda, kuş gözlemcileri çeşitli değişkenlere göre gruplandırılmaya çalışılmıştır. Bu değişkenler; doğal yaşam bilgisi, kuşları tanımlama becerisi, kuş gözlemciliği faaliyetini yapma sıklığı, kuş gözlem kulüplerine üyelik, kuş gözlemciliği ekipmanı, kuş gözlemciliği faaliyetine bağlılık, kuş gözlemciliğinin geleceğine ilişkin beklentiler, kuş gözlemciliğine yönelen güdüler ve kuş gözlemciliğinin önemi şeklinde sıralanabilir. Kuş gözlemcilerine yönelik yapılmış olan bu araştırmalarda, Brayn (1977) tarafından geliştirilen "Recreational Specialization" modeli, çeşitli şekillerde geliştirilerek kullanılmıştır (Kim, Scott ve Crompton 1997: 320-338; Hvenegaard 2002: 21; Scott ve Thipgen 2003: 199-218; Lee ve Scott 2004: 245-260). Türkiye'de ise kuş gözlemcilerine yönelik araştırma sayısının çok az olduğunu söylemek olasıdır.

Kuş gözlemcileri yeteri kadar seyahat edince ve/veya seyahat ettikleri bölgede konaklayınca, kuş gözlemciliği ticari hale gelmekte ve turizm endüstrisi için bir pazar haline gelmektedir (Smith 1996: 20). Eubank, Kerlinger ve Payne'nın (1993) Texas High Island'da kuş gözlemciliğinin ekonomik etkilerini belirlemeye yönelik yaptıkları araştırmaya göre, araştırma katılımcıları (Texas Ornitoloji Derneği Üyeleri), kuş gözlemciliği ile ilgili seyahatlere yıllık ortalama 2000 dolarlık harcama yapmaktadırlar. Bu araştırmadan sonra, kuş gözlemciliği ile ilgili seyahatler "aviturizm" olarak adlandırılmaya ve yazında kullanılmaya başlanmıştır.

Türkiye'deki 184 adet önemli kuş alanında (ÖKA) 450'den fazla kuş türü bulunmaktadır (www.kustr.org). Bu nedenle, Türkiye'nin kuş gözlemciliği ve "aviturizm" için büyük potansiyele sahip olduğunu söylemek olasıdır. ÖKA'ların etkin olarak yönetilebilmesi için kuş gözlemcilerinin belirgin ortak özelliklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, Türkiye'deki kuş gözlemcilerinin profili ortaya konmak istenmiştir.

KUŞ GÖZLEMCİLİĞİNİN ÖNEMİ

ÖKA'lar, kuşların üremelerine, kışı geçirmelerine olanak sağlayan veya göç yolları üzerinde bulunan alanlardır (www.birdlife.org). Kuş gözlemcileri, çoğunlukla bir çok kuş türünün veya özel birkaç türün gözlemlenebildiği ÖKA'ları veya diğer doğal alanları kuş gözlemek için tercih etmektedirler. Bu nedenle, ÖKA'lar veya diğer doğal alanlar, binlerce ziyaretçi, kuş gözlemcisi ve avitürist için çekim merkezi haline gelmektedir. Aşağıda, turizm açısından çekim merkezi haline gelmiş çeşitli ÖKA'lardan ve doğal alanlardan örnekler verilmektedir:

- Tayvan'ın Chang-Hua şehri, 1999'da Şahin Gözleme Günü'nde 30000 kuş gözlemcisi tarafından ziyaret edilmiştir (Army 1999:1).
- Patagonya'da bulunan 16 ÖKA'daki su kuşu kolonileri, her yıl 100000'den fazla kişi tarafından ziyaret edilmektedir (Yorio ve diğerleri 2001: 231).
- Güney Afrika'da Capetown Şehri yakınlarındaki penguen kolonileri, 1996 ile 1997 yılları arasında 200000'den fazla kişi tarafından ziyaret edilmiştir (Kerlinger and Brett 2002: 272).
- Amerika'nın Pensilvanya Eyaleti'ndeki Hawk Mountain Koruma Alanı, 1990 ile 1991 yılları arasında 53583 kuş gözlemcisi tarafından ziyaret edilmiştir (Kerlinger and Brett 2002: 272).
- Avustralya'nın Philip Island Doğa Parkı'ndaki penguen kolonilerini gözlemek için 1995 yılında 100000'den fazla avitürist bu bölgeyi ziyaret etmiştir (www.birdsaustralia.org).
- Amerika'nın Texas Eyaleti'ndeki Rock Pat Kasabası, Hummer Bird Festivali'nin düzenlendiği 4 gün süresince 4000 kuş gözlemcisi tarafından ziyaret edilmiştir (Scott ve Thipgen 2003: 204).

Kuş gözlemciliği ve aviturizmin ÖKA ve diğer doğal alanların yakınındaki, yerel halk ve doğal çevre üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri bulunabilmektedir (Scott, Kim ve Crompton 1997: 320; Army 1999: 1; Kerlinger ve Brett 2002: 271; Şekercioğlu 2002: 283-284; Scott ve Thipgen 2003: 199-218; Lee ve Scott 2004: 245-260). Kuş gözlemciliğinin etkilerini, ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkiler şeklinde sınıflandırmak olanaklıdır.

Kuş gözlemciliğinin ekonomik etkilerini belirlemeye yönelik birçok araştırma yapılmıştır. Kuş gözlemciliğinden ekonomik kazanç sağlayan işletmeler, örgütler ve kişiler; konaklama, seyahat ve akaryakıt işletmeleri, kuş gözlem ekipmanı ve kuş yemi üreten-satan işletmeler, yayınevleri (kuş gözlem klavuzu yayıncılığı), doğal hayatı koruma örgütleri

ri (üyelik ve aidat vs harcamalar) ve yerel rehberler şeklinde sıralanabilir (Texas Tourism Tip Sheet 2004: 1-4).

2001 yılında Amerika'da, kuş gözlemcileri, kuş gözlemciliği faaliyeti için 32 Milyar dolarlık harcama yapmışlardır. Kuş gözlemciliğinin Amerikan ekonomisinde yarattığı toplam gelirin de 82,5 milyar dolar civarında olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, kuş gözlemciliği nedeniyle 1 milyondan fazla kişinin de istihdam edildiği vurgulanmaktadır (U.S. Department of Interior Fish and Wildlife Service 2001). ABD'de 2001 yılında yapılan araştırmaya göre, kuş gözlemciliğinin çarpan katsayısı 1,578 dolayındadır. Kuş gözlemcilerinin yerel mal ve hizmetleri kullanımı nedeniyle, bölgedeki kuş çeşitliliği ile yerel halkın elde ettiği gelir arasında bir ilişki ortaya çıkmaktadır (Şekercioğlu 2002: 283-284). Eubank, Kerlinger ve Payne'nın (1997) Texas High Island'da yaptıkları araştırmanın verilerine göre, araştırmanın katılımcıları High Island Bölgesinde kişi başı ortalama 1881 dolarlık harcama yapmış ve bölge halkı toplam 2,5 milyon dolar civarında gelir elde etmiştir.

Kuş gözlemcilerinin çoğu, eğitilmiş ve yüksek gelir grubundan kişilerdir. Ayrıca, kuş gözlemcileri kuş gözlemledikleri bölgelerde yerel rehberleri tercih etmektedirler (Şekercioğlu, 2002: 287). Kuş gözlemcilerinin yerel rehberleri tercih etmeleri nedeniyle kuş gözlemcileri ve yerel halk birbirini tanımakta ve bir etkileşim ortaya çıkmaktadır. Yerel halkın, bölgede kuş gözlemciliğinin yapılması nedeniyle gelir elde etmesi durumunda, bölgeyi ziyaret eden kuş gözlemcilerine (avituristlere) yönelik toplumsal hoşgörü ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla, yerel halkın sosyo-kültürel yapısında da değişmelerin başlaması olasıdır.

Kuş gözlemciliğinin olumlu veya olumsuz çevresel etkileri bulunabilmektedir. Kuş gözlemcileri ve/veya avitüristlerin bölgeye yaptığı ziyaret sayısı arttıkça, yerel halkta kuş türlerini koruma bilinci artmakta ve nesli tehlike altında olan kuş türlerinin bulunduğu alanların koruma altına alınması hızlanmaktadır. Ayrıca, ÖKA'ların kuş gözlemcileri ve avitüristler tarafından çekim merkezi haline gelmesiyle, doğal kaynakların kullanımına ilişkin eğitim programlarının sayısı da artabilmektedir. Kuş gözlemciliğinin, kitle turizmine kıyasla daha az olumsuz çevresel etkileri bulunmaktadır (Şekercioğlu 2002: 284).

Kuş gözlemciliğinin yerel halk, doğal çevre ve kuş gözlemcileri üzerindeki olumlu etkilerinin yanı sıra, çeşitli olumsuz etkileri de bulunabilmektedir. Kuş gözlemciliğinin başlıca olumsuz etkileri şöyle

sıralanabilir (Şekercioğlu 2002: 284; www.birdsaustralia.org) :

- Kuş gözlemciliğinden elde edilen gelirin yerel halk arasında eşitsiz dağılımı,
- Nesli tehlike altındaki türlerin rahatsız edilmesi,
- Ziyaretçilerden kaynaklanan çevre kirliliği nedeniyle doğal döngünün bozulması,
- Yerel halkın bölgeyi ziyaret eden kuş gözlemcileri ve/veya avitüristlere karşı hoş olmayan davranışları,
- Yaban hayatı tacirlerinin dikkatlerinin nesli tehlike altında olan türlere çekilmesi,
- Nadir rastlanan kuş türlerinin rahatsız edilmesi,
- Hassas zamanlarında (üreme, kuluçka) kuşların rahatsız edilmesi.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Her yıl, milyonlarca kuş gözlemcisi ve avitürist, kuş gözlemciliği faaliyetini gerçekleştirmektedir. Bu nedenle, kuş gözlemciliği dünya turizm endüstrisinde önemli bir pazar bölümü haline gelmektedir. Batı dünyasında, kuş gözlemcileri ve avitüristlere yönelik bir çok araştırma yapılmıştır. Türkiye'de ise, kuş gözlemcilerinin profiline ilişkin pek az araştırma ve veri bulunmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'deki kuş gözlemcilerinin profilini ortaya koymak üzere bir araştırma yapılmıştır. Böylece, gelişmekte olan bir pazar bölümünün daha iyi tanınmasına ve ihtiyaçlara uygun hizmetlerin sunulmasına katkı sağlanması hedeflenmiştir. Ayrıca, "Türkiye'de yapılan kuş gözlemciliği "bir avitürizm" faaliyeti mi, yoksa, bir rekreasyon faaliyeti mi" sorusuna yanıt aramak ve kuş gözlemciliğine dikkat çekmek, çalışmanın diğer amaçları arasındadır.

Araştırmada, veriler geliştirilen bir anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Anket formunda, kuş gözlemcilerinin demografik özellikleri, kuş gözlemciliği faaliyeti ile ilgili harcamaları, kuş gözlemciliği seyahatleri ve genel olarak kuş gözlemciliğine ilişkin çeşitli sorular bulunmaktadır.

Anket geliştirilirken, kuş gözlemcileri ile iki ön-test yapılmıştır. İlk ön-test, 10 Haziran 2005 tarihinde Çanakkale'de yaşayan iki kuş gözlemcisi ile yüz yüze görüşme yoluyla gerçekleştirilmiştir. İlk ön-teste göre değişiklikler yapıldıktan sonra ikinci ön-test, 15 Haziran 2005 tarihinde, 5 kuş gözlemcisi ile elektronik posta aracılığıyla yapılmıştır. İkinci ön-testin sonucunda gelen öneriler dikkate alınarak anket formuna son şekli verilmiştir. Ön-testlere katılan kuş gözlemcilerinin deneyimli olmalarına özellikle dikkat edilmiştir.

Anket formu, 16 Haziran 2005 tarihinden itibaren Türkiye'deki kuş gözlemcilerine elektronik posta aracılığıyla gönderilmeye başlanmıştır. www.yahoo.com adlı internet sitesinde, Türkiye'deki kuş gözlemcilerinin kendi aralarındaki iletişimi sağlamak amacıyla kullandıkları 15 adet elektronik posta grubu tespit edilmiştir. Anket formu, bu grupların üyelerine elektronik ortamda iletilmiştir. Ayrıca, 22 Haziran 2005 tarihinden itibaren de www.kustr.org adlı internet sitesinin ana sayfasındaki duyurular bölümünde yayımlanmıştır. 26 Haziran 2005 tarihinde ise, anket formu Kuş Araştırmaları Derneği üyelerinin elektronik posta adreslerine iletilmiştir. 28-31 Ekim 2006 tarihlerinde Bursa'da gerçekleştirilen 8. Türkiye Kuş Konferansında anket formunu yüz yüze görüşme yöntemi ile de uygulanmıştır.

Türkiye'de 550 civarında kuş gözlemcisinin olduğu belirtilmektedir (Çağlayan 2005: 17). Ayrıca, Kıtalararası Kuş Göçlerini İzleme Derneği Başkanı Serhan OKSAY ile 25.05.2005 tarihinde elektronik posta aracılığıyla iletişim kurulmuş ve Serhan OKSAY da Türkiye'de kayıtlı 550 dolayında kuş gözlemcisi olduğunu teyit etmiştir. Anket formunun elektronik posta gruplarına ilk olarak iletildiği 16 Haziran 2005 tarihinde "flamingo" adlı elektronik posta grubunun 202, "toygar'ın" ise 541 üyesi olduğu belirlenmiştir. Her iki elektronik posta grubunun üyelerinin elektronik posta adresleri karşılaştırıldığında bir çok kuş gözlemcisinin her iki gruba da üye oldukları tespit edilmiştir. Anket formu, 16 Haziran 2005 ile 15 Aralık 2005 tarihleri arasında elektronik posta gruplarının üyelerine 9 defa iletilmiştir. 2005 yılı Aralık ayı itibarıyla, 88 adet yanıtlanmış ve kullanılabilir anket formuna ulaşılmıştır. Böylece anakitlenin % 16'sına ulaşıldığı tahmin edilmektedir. Elde edilen veriler bilgisayar ortamında tasnif ve analiz edilmiştir. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiklerinden yararlanılmıştır.

Araştırmanın kapsamı, Türkiye'deki kuş gözlemcilerinin profilini belirlemeye dönüktür. Bu nedenle, kuş gözlemciliğinin olumlu veya olumsuz etkileri, kuş gözlemciliği faaliyetinin nasıl olması gerektiği, ÖKA'ları ve özellikleri gibi hususlar araştırılmamıştır. Araştırma, yalnızca Türkiye Cumhuriyeti vatan-dışı olan aktif kuş gözlemcileri ile sınırlıdır. Aktif kuş gözlemciliğinden kasıt, sürekli ikamet ettiği şehirde ve/veya şehir dışında zamanını, kaynağını ve enerjisini kuş gözlemciliği faaliyetine tahsis etme anlaşılmalıdır.

ANALİZ VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Kuş gözlemcilerinin demografik özellikleri, Tablo 1'de sunulmaktadır. Buna göre, araştırmaya katı-

lanların yaklaşık dörtte üçü erkek olup; üçte biri evli, üçte ikisi ise bekardır. Araştırmaya katılanların % 86,6'sı 20-39 yaş aralığındadır. Katılımcıların eğitim seviyelerinin yüksek olduğu (% 95'e yakını en az lisans mezunudur) görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık üçte biri aylık 500 YTL'den az kazanırken, üçte birlik başka bir bölüm 500- 1500 YTL arası para kazanmaktadır. Geriye kalan üçte bir dolayındaki kısım ise, aylık 1500 YTL'nin üzerinde bir gelire sahiptir. Araştırmaya katılanların coğrafi dağılımı dikkate alındığında üçte bir dolayının Marmara'da ve beşte birinin ve Akdeniz'de yaşadığı görülmektedir. Ege ve İç Anadolu'da yaşayanların oranı ise yaklaşık üçte birdir. Böylece, kuş gözlemcilerinin Türkiye'nin gelişmiş yerlerinde yaşadıkları (% 90 dolayında) dikkat çekmektedir.

Kuş gözlemcileri, kuş gözlemciliği faaliyetini tek başlarına yapabildikleri gibi aynı anda 20 kişiden fazla insanın bulunduğu gruplar halinde de yapı-

Tablo 1. Kuş gözlemcilerinin demografik özelliklere göre dağılımı

	Frekans	Oran
Cinsiyet (n:88)		
Kadın	25	28,4
Erkek	63	71,6
Medeni Durum (n:88)		
Evli	26	29,5
Bekar	60	68,2
Boşanmış	2	2,3
Yaş Grubu (n:86)		
20 Yaş Altı	2	2,3
20-29 Yaş Grubu	58	67,4
30-39 Yaş Grubu	17	19,2
40-49 Yaş Grubu	6	7,0
50-59 Yaş Grubu	3	3,5
Eğitim (n:88)		
Lise	4	4,5
Önlisans	4	4,5
Lisans	51	58,0
Yüksek Lisans	18	20,5
Doktora	11	12,5
Aylık Gelir (n:80)		
1 YTL-499 YTL	30	37,0
500 YTL- 999 YTL	22	27,2
1000 YTL- 1499 YTL	7	8,6
1500 YTL-1999 YTL	5	6,2
2000 YTL ve üstü	17	21,0
Yaşadığı Bölge (n:87)		
Marmara	27	31,0
Ege	14	16,1
Akdeniz	19	21,8
İç Anadolu	14	16,1
Karadeniz	5	5,7
Doğu Anadolu	2	2,3
Güneydoğu Anadolu	6	6,9

bilmektedirler. Araştırmaya katılanların % 27,3'ü, bu faaliyeti tek başına yaparken, % 29,5'i iki ve %35'i de üç kişi ile bu faaliyeti yaptıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 15,9'u 20 kişiden fazla kişiyle kuş gözlemediklerini belirtmişlerdir.

Kuş gözlemcilerinin 1 yıldan 30 yıla kadar değişen aralıkta bu faaliyeti yaptıkları anlaşılmaktadır. Ortalama 5,1 yıl olarak hesaplanmakla birlikte, en çok tekrar eden değer (mod) 1 yıl olarak tespit edilmektedir. Verilerden kuş gözlemcilerinin % 63'ünün, bu faaliyeti 1 ile 4 yıl arasında yaptığı anlaşılmaktadır.

Türkiye içinde kuş gözlemciliği için son 12 ayda yapılan seyahatler 1 ile 100 arasında değişmektedir. Ortalama 13,69 seyahat olarak hesaplanırken, katılımcıların en az yarısının 1 ile 5 kez seyahat ettiği dikkat çekmektedir. En çok tekrar eden iki değer, 4 ve 5 kez seyahate çıkma şeklindedir. Katılımcılara son 12 ayda kuş gözlemciliğinde kaç gün geçirdikleri de sorulmuştur. Bu soruya katılımcıların % 90,9'u yanıt vermiş olup; değişim aralığı 2 ile 200 gündür. Ortalama gün sayısı 27,3 olarak tespit edilmektedir. Bununla birlikte katılımcıların yarısının 2 ile 14,5 gün arasında bu faaliyeti yaptıkları anlaşılmıştır.

Kuş gözlemcilerinin önemli bir bölümü (% 86,7), bu faaliyeti yurt içinde gerçekleştirmektedir. Katılımcıların % 13,2'si yurt dışına kuş gözlemlemek için seyahat ettiğini belirtmektedir. Son 5 yılda yurt dışına gidenlerin % 60'ı ise ancak bir kez yurt dışına çıktığını belirtmiştir.

Kuş gözlemcileri ortalama bir günde 1 ile 12 saat arasında değişen bir aralıkta kuş gözlemciliği faaliyetini yapabilmektedirler. Bu faaliyete ayrılan ortalama vakit, 5,63 saat olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların yarısının 1 ile 6 saat arasında bu işe vakit ayırdıkları görülmektedir.

Araştırmaya katılan 88 kuş gözlemcisinden 84'ünün kuş gözlemciliği ile ilgili kitabı olduğu anlaşılmaktadır. Ortalama, 5 hesaplanmakla birlikte, gözlemcilerin % 50'sinin en az 2 kitaba sahip oldukları görülmektedir. Diğer taraftan, kuş gözlemcilerinin % 67,4'ünün her hangi bir dergiye abone olmadıkları da anlaşılmaktadır. Bu durum dergi aboneliklerinin teşvik edilmesi gereğini ortaya koymaktadır.

Kuş gözlemcilerinin % 77'sinin gözlemedikleri kuş türlerinin listesini tuttuğu anlaşılmaktadır. % 23'lik grup böyle bir liste tutmamaktadır. Önemli oran gibi görünse bile, bu kişilerin de liste tutmaları konusunda teşvik edilmeleri gerekmektedir. Çünkü herhangi bir doğal alanın ÖKA olabilmesi için, alanda bulunan/gözlemlenen kuş türü sayısının düzenli olarak kaydının tutulması ve rapor

edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, gözlemlenen kuş türü sayısının listesinin tutulması, o alanın korumaya altına alınması için son derece önemlidir.

Tablo 2, katılımcıların kuş gözlemciliği ekipmanları için yaptıkları harcamaları göstermektedir. Katılımcılar, kuş gözlemciliği ekipmanları için 30 ile 7407 dolar arasında harcama yapabilmektedirler. Bu durum aritmetik ortalamayı önemli ölçüde aşırı uçlara doğru çektiğinden ortalama harcama 1067,66 doları bulmaktadır. Bununla birlikte araştırmaya katılanların yarısının ancak 310 dolar harcadığı görülmektedir.

Tablo 3, deneyim düzeylerine göre kuş gözlemcilerinin dağılımını göstermektedir. Katılımcıların Türkiye'de 5 ile 450, yurt dışında ise 8 ile 600 arasında kuş türünü gözlemedikleri anlaşılmaktadır. Türkiye ortalaması 148 olup; yurt dışında gözlemlenen kuş türü sayısı ortalama 96'dır. Katılımcıların yarısı yurt içinde 125, yurt dışında ise 35 kuş türünü gözlemlemiştir.

Tablo 3'teki verilere göre, kuş gözlemcileri kitap, kılavuz, arkadaş gibi herhangi bir yardımcı kaynak kullanmadan 116 kuş türünü gördüklerinde ve 37 kuş türünü de seslerini duyunca tanıyabilmektedirler. Kuş gözlemcilerinin yarısı 77 kuş türünü görünce, 20 kuş türünü de seslerini duyunca tanımlayabilmektedirler. Böylece, araştırmaya katılanların deneyimli oldukları anlaşılmaktadır.

Katılımcılar, bu faaliyeti grup olarak gerçekleştirdiklerinde 3,7 dolardan 740,74 dolara; bireysel olarak yaptıklarında ise 222 dolardan 370,37 dolara kadar harcama yapmaktadırlar. Bu geniş değişim aralığı ile dikkatlerden kaçırılmamak üzere, bir fikir verebilmesi açısından gruplarda ortalama 58,8, bireysel katılımlarda ise 66,92 dolardır. Bununla birlikte katılımcıların yarısı grup faaliyetlerinde 22,2 dolar harcarken, bireysel faaliyetlerde bu rakam 37,03 dolara çıkmaktadır.

Tablo 2. Kuş gözlemciliği ekipmanları için yapılan harcamaların dağılımı

Harcama grubu	Frekans	Oranı	İstatistikler
100 Dolardan Az	12	19,4	Ortalama : 881 USD
100 - 199 USD	10	16,1	S.Sapma : 1593,19
200 - 299 USD	8	12,9	Mod : 74
300 - 399 USD	5	8,1	Minimum : 30
400 - 499 USD	1	1,6	Maksimum : 7407
500 - 999 USD	8	12,9	
1000 - 1999 USD	9	14,5	Çeyreklikler
2000 - 2999 USD	1	1,6	%25 : 120 USD
3000 - 3999 USD	2	3,2	%50 : 310 USD
4000 - 4999 USD	3	4,8	%75 : 1350 USD
5000 - 7500 USD	3	4,8	

Tablo 3. Deneyim düzeyine göre kuş gözlemcilerinin dağılımı

Bilgi	Gruplar	Frekans	Oranı	İstatistikler
Türkiye'de Gözlenen Kuş Türü Sayısı (n:84)	25'ten Az	7	8,3	Ortalama : 147,70
	25-49 Arası	13	15,5	S.Sapma : 108,48
	50-99 Arası	11	13,1	Mo : 200
	100-199 Arası	22	26,2	Minimum : 5
	200-299 Arası	18	21,4	Maksimum : 450
	300-399 Arası	12	14,3	Çeyreklikler
	400-499 Arası	1	1,2	%25 : 50
				%50 : 124
			%75 : 200	
Yurt Dışında Gözlenen Kuş Türü Sayısı (n:16)	25'ten Az	7	43,8	Ortalama : 95,69
	25-49 Arası	2	12,5	S.Sapma : 148,64
	50-99 Arası	2	12,5	Mod : 10
	100-199 Arası	4	25,0	Min : 8
	200-600 Arası	1	6,3	Mak. : 600
				Çeyreklikler
			%25: 11, %50: 35, %75:153	
Yardımcı Kaynak Kullanmadan Görüldüğünde Tanımlanan Kuş Türü Sayısı (n:79)	25'ten Az	7	8,3	Ortalama : 115,33
	25-49 Arası	13	15,5	S.Sapma : 110,82
	50-99 Arası	11	13,1	Mod : 30
	100-199 Arası	22	26,2	Minimum : 3
	200-299 Arası	18	21,4	Maksimum : 450
	300-399 Arası	12	14,3	Çeyreklikler
	400-499 Arası	1	1,2	%25 : 30
				%50 : 77
			%75 : 180	
Yardımcı Kaynak Kullanmadan, Sesi Duyulduğunda Tanımlanan Kuş Türü Sayısı (n:81)	25'ten Az	49	60,5	Ortalama : 36,69
	25-49 Arası	10	3,0	S.Sapma : 46,12
	50-99 Arası	11	13,6	Mod : 5
	100-199 Arası	10	12,3	Minimum : 3
	200-299 Arası	1	1,2	Maksimum : 200
			Çeyreklikler	
			%25: 7, %50: 20, %75 : 50	

Kuş gözlemcilerinin % 16,7'si konaklama ihtiyacı hissederken, % 50'si ise bu ihtiyacı bazen hissetmektedir. Böyle bir ihtiyaç durumunda gecelemlerin ortalama geceleme süresi 2,54 olarak hesaplanmıştır. 10 geceleme yapanlara rastlansa bile, yarısı 2,46 gece konaklamaktadır.

Tablo 4 kuş gözlemciliği faaliyetine katıldığında ne tür bir konaklama işletmesi veya şeklinin tercih edildiğine dair dağılımı göstermektedir. Buna göre, kuş gözlemcilerinin, % 43,2'si çadırda konaklamayı tercih ederken, % 22,7'si pansiyonu yeğlemektedir. Otel veya motel tercih edenler olabildiği gibi, uyku tulumu ya da yöre halkında misafir olmayı tercih edenlerde vardır.

Tablo 5, kuş gözlemcilerinin tercih ettikleri ulaşım şeklini göstermektedir. Buna göre, kuş gözlemcilerinin üçte ikisi ulaşım aracı olarak otomobilleri tercih etmektedir. Otobüsleri tercih edenlerin oranı % 51,1 olup; dolmuşları tercih edenler ise % 29,5'tir.

Tablo 6'de katılımcıların kuş gözleme faaliyeti sırasında yaptıkları diğer faaliyetlerin dağılımı yer almaktadır. Veriler, katılımcıların en çok (% 87,5) doğa yürüyüşü yaptıklarını, bunu doğa fotoğrafçılığının takip ettiğini (% 71,6) ortaya koymaktadır. Kelebek gözleme de (% 35,2) dikkate değer diğer bir faaliyettir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan araştırma ile, Türkiye'deki kuş gözlemcilerinin profili ortaya konmaya çalışılmıştır. Böylece, Türkiye'deki kuş gözlemcilerinin demografik özellikleri, kuş gözlemciliği faaliyeti için yaptıkları harcamaları, kuş gözlemciliği faaliyetine katılım şekli, kuş gözlemciliği ile ilgili seyahatleri ve kuş gözlemciliği konusundaki bilgi düzeyleri gibi hususlar ortaya konmuştur. Türkiye'deki kuş gözlemcilerinin profili aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

Araştırmada elde edilen veriler ışığında Türkiye'deki kuş gözlemcilerinin demografik özellikleri

Tablo 4. Kuş gözlemcilerinin konaklama tercihlerine göre dağılımı

	Frekans	Oran
Otel	16	18,2
Motel	10	11,4
Pansiyon	20	22,7
Çadır	38	43,2
Yerel halkın evleri	5	5,7
Uyku tulumu	12	13,6
Diğer	11	12,5

Not: Birden fazla seçenek işaretlendiğinden toplam % 100'ü aşmaktadır

Tablo 5. Avitüristlerin ulaşım tercihlerine göre dağılımı

	Frekans	Oran
Otomobil	56	63,6
Otobüs	45	51,1
Dolmuş	26	29,5
Motosiklet	4	4,5
Bisiklet	9	10,2
Tren	6	6,8
Uçak	3	3,4
Gemi	4	4,5
Diğer	7	8,0

Not: Birden fazla seçenek işaretlendiğinden toplam % 100'ü aşmaktadır.

Tablo 6. Yapılan diğer faaliyetlerin dağılımı

	Frekans	Oran
Doğa Fotoğrafçılığı	63	71,6
Doğa Yürüyüşü	77	87,5
Kelebek Gözleme	31	35,2
Bisiklet Turu	14	15,9
Olta Balıkçılığı	6	6,8
Rafting	5	5,7
Diğer	10	11,4

Not: Birden fazla seçenek işaretlendiğinden toplam % 100'ü aşmaktadır.

şöyledir; büyük çoğunluğu genç, bekar olan erkeklerdir ve önemli bir bölümü en az lisans eğitimine sahip olup, yüksek gelir grubu içinde yer almaktadır. Ayrıca, kuş gözlemcilerin büyük çoğunluğu Türkiye'nin göreceli olarak gelişmiş bölgelerinde yaşamaktadır.

Kuş gözlemcilerinin, kuş gözlemciliği faaliyetine ilişkin uzmanlıkları ve yaptıkları harcamalar ise şöyle şekillenmiştir: kuş gözlemcileri ortalama 116 kuş türünü görünce ve 37 kuş türünü de seslerini duyunca tanımlayabilirken, önemli bir bölümü 5 yıldan daha az bir süre için bu faaliyeti yapmaktadır. Kuş gözlemcilerinin önemli bir bölümü de gözlemledikleri kuş türlerinin listesini tutmaktadır. Ayrıca, kuş gözlemcilerinin yılda genellikle 1 ile 5 arasında seyahate çıktıkları, yılın 2 ile 12 gününü kuş gözlemciliği için ayırdıkları ve günde çoğunlukla 1 ile 6 saat arasında bu faaliyeti yaptıkları tespit edilmiştir. Kuş gözlemcilerinin yarısının özel ekipman için 310 dolardan daha az harcadıklarının

yanı sıra, özel ekipman hariç faaliyetlerde 58-67 dolar civarında harcama yaptıkları belirlenmiştir.

Kuş gözlemciliği faaliyetine katılıma ilişkin, araştırma bulguları ise şu şekildedir: kuş gözlemciliği faaliyeti tek başına yapılabildiği gibi, çoğunlukla 2-5 arası kişinin katıldığı gruplar şeklinde de yapılabilmektedir ve bu faaliyet çoğunlukla yurt içinde yapılmaktadır. Ulaşım aracı olarak çoğunlukla otomobil ve otobüsler tercih edilirken, gidilen yerde konaklama ihtiyacı söz konusu olursa ortalama 2,54 gece konaklanmakta olup; çadır ilk tercih, pansiyon ise ikinci tercihtir. Ayrıca araştırmaya katılanların kuş gözlemciliği sırasında doğa yürüyüşü, doğa fotoğrafçılığı ve kelebek gözleme faaliyetleri de yerine getirdikleri tespit edilmiştir.

Araştırma bulgularına göre, Türkiye'deki kuş gözlemcileri, kuş gözlemciliği faaliyetine katılırken, seyahat ve konaklama işletmelerinin sunduğu mal veya hizmetleri satın almakta ve gittikleri bölgelerde geçici olarak konaklamaktadırlar. Dolayısıyla, kuş gözlemciliği için gittikleri bölgelerdeki yerel halk ile kuş gözlemcileri arasında ekonomik ve sosyal anlamda çeşitli ilişkiler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'de yapılan kuş gözlemciliği faaliyetinin bir "aviturizm" faaliyeti haline geldiğini söylemek olasıdır.

Kuş gözlemciliği alanında sağlıklı ikincil verinin bulunmadığı bir gerçektir. Ayrıca, Türkiye'deki kuş gözlemcilerinin profiline dair bir çalışmanın bulunmaması, karşılaştırma yapma ve değişimi açıklama çabasını engellemektedir. Çalışma bu konudaki bir boşluğa katkı anlamına gelebilir. Kuş gözlemciliği alanında yapılacak araştırmalara ve böylece bir veri bankası oluşturulması çabalarına destek olunmalıdır. Kuş gözlemciliği ve "aviturizm" faaliyetlerinden elde edilen kazanımların en üst seviyeye çıkarılabilmesi ve "aviturizm" pazarının ihtiyaçlarına uygun ürünün geliştirilebilmesi için, kuş gözlemciliği ve "aviturizm" in kuşlar, yerel halk ve doğal çevre üzerindeki etkilerinin belirlenmesine yönelik araştırmaların artması gerekmektedir. Türkiye'deki kuş gözlemcilerinin kuş gözlem faaliyetine davranışsal anlamda katılımları ve bağlılıkları ile kuş gözlem faaliyeti için destinasyon seçiminde göz önünde bulundurdıkları faktörler üzerinde araştırmaların yapılmasına da gereksinim duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Army, S. (1999). Birdwatching Gains in Popularity and Worth Big Bucks, İçinde *New Straits Times* (Malaysia), 19 Ekim 1999.
- Çağlayan, E. (2005). Kuş Gözlemcileri, *Yolculuk: Kamil Koç Aylık Kültür ve Yaşam Dergisi*, Mayıs 2005: 18-25.

- Eubanks, T., Kerlinger, P. ve Payne, R. H. (1993). High Island, Texas, A Case Study in Avitourism, *Birding*, 25 (6): 415-420.
- Hvenegaard, T. G. (2002). Birder Specialization Differences in Conservation Involvement, Demographics, and Motivations, *Human Dimensions of Wildlife*, 2002 (7): 21-36.
- Kerlinger, P. ve Brett, J. (1995). Hawk Mountain Sanctuary: A Case Study of Birder Visitation and Birding Economics. İçinde Knight, R. L. (Editör), *Wildlife & Recreationists: Co-existence Through Management & Research*. (ss. 271-281). Covelo, CA, USA: Island Press,
- Kim, S. S., Scott, D. ve Crompton, J. L. (1997). An Exploration of the Relationships Among Social Psychological Involvement, Behavioral Involvement, Commitment, and Future Intentions in the Context of Birdwatching, *Journal of Leisure Research*, 29 (3): 320-341.
- Lee, J. H. Ve Scott, D. (2004). Measuring Birding Specialization: A Confirmatory Factor Analysis, *Leisure Sciences*, 2004 (26): 245-260.
- Scott, D. ve Thipgen, J. (2003). Understanding the Birder as Tourist: Segmenting Visitors to the Texas Hummer/Bird celebration, *Human Dimensions of Wildlife*, 2003 (8): 199-218.
- Smith, K. C. (1996). Tourism Product Development: A Case Study of Wildlife Viewing in the Squamish Valley, <http://www.rem.sfu.ca/pdf/smith.pdf>, adresinden 24 Haziran 2005 tarihinde alınmıştır.
- Şafak, İ. (2003). Türkiye'deki Av Turizmi Uygulamalarının Özel Avlak İşletmelerine Etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* (2): 133-148.
- Şekercioğlu, Ç. H. (2002). Impacts of Birdwatching on Human and Avian Communities, *Environmental Conversation*, 29 (3): 282-289.
- Trauer, B. (2006). Conceptualizing Special Interest Tourism— Frameworks for Analysis, *Tourism Management*, (27): 183-200
- Yorio, P., Frere, E., Gandini, P. ve Schiavini, A. (2001). Opinion Tourism and Recreation at Seabird Sites in Patagonia, Argentina: Current Concerns and Future Prospects, *Bird Conservation International*, 2001 (11): 231-245.
- Important Bird Areas, <http://www.birdlife.org/action/science/sites> adresinden 22 Ağustos 2005 tarihinde alınmıştır.
- The Use of Wildlife Tourism as A Developmental Aid For Local Communities: A Case Study on Avitourism, http://www.birdsaustralia.org.au/ppts/2003_morris_matt.pdf, adresinden 12 Ağustos 2005 tarihinde alınmıştır.
- Tourism Tip Sheet: Birding, www.travel.state.tx.us/documents/birding_01127402705634712718.pdf, adresinden 7 Aralık 2004 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları, <http://www.kustr.org/kustr.php?modul=kyazidev&id=38> adresinden 14 Ağustos 2005 tarihinde alınmıştır.
- U.S Department of Interior Fish and Wildlife Service. National Survey of Fishing Hunting and Wildlife Associated Recreation <http://www.census.gov/prod/3/97pubs/fhw96nat.pdf> adresinden 9 Ağustos 2005 tarihinde alınmıştır.

Gönderilme tarihi : 15 Şubat 2006

Birinci düzeltme : 19 Nisan 2006

İkinci düzeltme : 27 Nisan 2006

Kabul : 12 Mayıs 2006

Doç. Dr. A. Celil Çakıcı - Arş. Gör. Serhat Harman, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu, Terzioğlu Kampusu, 17100 Çanakkale

E-posta: celilc@yahoo.com

E-posta: harmanserhat@yahoo.com